

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань охорони здоров'я

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-95-16, тел./факс: 255-95-33

№ 04-25/03-484

"21" травня 2018 р.

Верховна Рада України

Комітет Верховної Ради України з питань охорони здоров'я розглянув на своєму засіданні проект Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права лікаря на відмову від абортів через міркування совісті (реєстр. № 6747), поданий народними депутатами України Унгуряном П.Я., Лавриком М.І., Мірошніченком Ю.Р., Кіршем О.В., Медуницею О.В., Тимошенком Юр.В., Лапіним І.О., Головком М.Й., Осуховським О.І, Мосійчуком І.В., Білозір О.В., Корчинською О.А., Шипком А.Ф., Бригинцем О.М. та Споришем І.Д. (протокол № 85 від 15 травня 2018 року).

Законопроектом пропонується внести певні зміни до Цивільного кодексу України (стаття 281) та Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (стаття 50), якими передбачається закріпити право медичного працівника на відмову від призначення чи участі у проведенні операції штучного переривання вагітності з міркувань совісті, однак за умови дотримання певних вимог, а саме: лікар зобов'язаний повідомити про свою відмову жінці в якомога коротший строк, надати їй всю необхідну інформацію про операцію та її наслідки, а також надати їй повну інформацію про іншого медичного працівника чи заклад охорони здоров'я, де вона може отримати відповідні медичні послуги.

Також законопроектом передбачена заборона будь-якої дискримінації щодо медичного працівника за його відмову у призначенні чи участі в проведенні операції штучного переривання вагітності та неможливість притягнення такого медичного працівника до відповідальності з огляду на вищезазначені обставини. Водночас, передбачені законопроектом вимоги не застосовуються у випадках необхідності надання жінці невідкладної медичної допомоги.

Не заперечуючи проти ініціативи, спрямованої на забезпечення реалізації права медичних працівників України на власні світоглядні та релігійні переконання, Комітет вважає за доцільне зауважити таке.

Нині Українським законодавством відмова лікаря від надання пацієнту медичної допомоги, у тому числі здійснення штучного переривання вагітності (далі - аборт) з міркувань совісті, у тому числі світоглядних та релігійних переконань, не передбачена.

Відповідно до статті 38 Основ законодавства України про охорону здоров'я кожний пацієнт, який досяг чотирнадцяти років і який звернувся за наданням йому медичної допомоги, має право на вільний вибір лікаря, якщо останній може запропонувати свої послуги. Водночас, згідно зі статтею 34 Основ, лікар має право

відмовитися від подальшого ведення пацієнта, якщо останній не виконує медичних приписів або правил внутрішнього розпорядку закладу охорони здоров'я, за умови, що це не загрожуватиме життю хворого і здоров'ю населення. При цьому лікар не несе відповідальності за здоров'я хворого у разі відмови останнього від медичних приписів або порушення пацієнтом встановленого для нього режиму.

Отже, згідно із чинним законодавством, відмова лікаря від надання медичної допомоги можлива у разі невиконання пацієнтом медичних приписів або правил внутрішнього розпорядку закладу охорони здоров'я, одночасно така відмова не повинна поставити під загрозу життя та здоров'я хворого.

В той же час загальні засади національного цивільного законодавства визначають наступне:

неприпустимість свавільного втручання в сферу особистого життя особи; (стаття 3 Цивільного кодексу України).

право на повагу до гідності і честі (стаття 297 ЦКУ).

право на індивідуальність, а також на вільний вибір форм та способів прояву своєї індивідуальності, якщо вони не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства (стаття 300 ЦКУ).

Також право на вільні світоглядні та релігійні переконання закріплене у статті 35 Конституції України та статті 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» визначено, що кожному громадянину в Україні гарантується право на свободу совісті, яке включає в себе свободу мати, приймати і змінювати релігію або переконання за своїм вибором і свободу одноособово чи разом з іншими сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, відправляти релігійні культи, відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні або атеїстичні переконання. Водночас у цій статті зазначається, що здійснення свободи сповідувати релігію або переконання підлягає лише тим обмеженням, які необхідні для охорони громадської безпеки та порядку, життя, здоров'я і моралі, а також прав і свобод інших громадян, встановлені законом і відповідають міжнародним зобов'язанням України.

Таким чином, при вирішенні питання про надання медичному працівнику можливості відмовитися від проведення абортів з міркувань совісті постає необхідність дотримання балансу між визначеним законодавством права пацієнта на медичну допомогу та вільний вибір лікаря та правом медичного працівника, як особистості, на свободу совісті та певні релігійні переконання.

Відомо, що європейське право визнає право людини на свободу релігії, совісті та думки, а також обов'язок держави поважати це право. Відповідно, право лікаря на заперечення проведення абортів або надання деяких інших видів медичної допомоги з міркувань совісті, релігійних або інших особистих причин передбачено правовими та медичними стандартами багатьох розвинених країн.

Так, наприклад, Декларація, щодо медичного абортів, прийнята 24-ю Всесвітньою медичною асамблеєю в серпні 1970 року у м. Осло (Норвегія), говорить про те, що якщо лікарю не дозволяють призначати і виконувати аборт його переконання, то він може відмовитися від цього, забезпечивши продовження надання медичної допомоги іншими кваліфікованими колегами.

Крім того, в 2010 році Парламентська Асамблея Ради Європи ухвалила резолюцію №1763 «Право на заперечення з міркувань совісті при наданні легальної медичної допомоги», у якій зазначено, що жодна особа, лікарня чи установа не повинні бути примушені, притягнені до відповідальності чи дискриміновані у будь-якій формі за відмову від виконання, надання, допомоги у

здійсненні чи проведенні абортів. Одночасно у цій резолюції Парламентська Асамблея підкреслила необхідність підтвердження права на заперечення медичним працівником проведення абортів з міркувань совісті разом з одночасним встановленням обов'язку держави гарантувати пацієнтам доступ до своєчасної легальної медичної допомоги.

Таким чином ПАРЄ закликала держави-учасники Ради Європи розробити всеосяжні і чіткі правила, які визначатимуть і регулюватимуть заперечення з міркувань совісті в області охорони здоров'я і медичних послуг, які будуть:

гарантувати право на заперечення з міркувань совісті відповідно до процедури, про яку йде мова;

гарантувати, що пацієнти були поінформовані про будь-які заперечення своєчасно та направлені до іншого медичного працівника;

гарантувати, що пацієнти отримують необхідне лікування, зокрема в надзвичайних ситуаціях.

Слід зауважити, що передбачені проектом закону р. № 6747 зміни до українського законодавства певною мірою включають у себе вищезазначені рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи, однак, запропонована авторами законодавчої ініціативи редакція цих змін потребує суттєвого доопрацювання з урахуванням вимог національного законодавства щодо охорони здоров'я та з метою максимального забезпечення реалізації прав медичних працівників і пацієнтів у цій сфері.

Зокрема, необхідно чітко визначити, що право на відмову від проведення абортів з міркувань совісті надається лише певному лікарю або іншому медичному працівнику персонально, а не медичному закладу в цілому. До того ж, повинен бути розроблений механізм забезпечення закладом охорони здоров'я надання пацієнту необхідної медичної допомоги іншими медичними працівниками. Для цього, на думку Комітету, необхідно на рівні закону передбачити норму щодо обов'язковості створення реєстру медичних працівників, які мають заперечення совісті на певні види медичних втручань.

Одночасно необхідно визначити, що лікарі чи медичний персонал не повинні навіть побічно примушуватись до участі у вчиненні абортів, а також в інших медичних операціях, якщо вони мають щодо них добросовісні заперечення совісті та передбачити гарантії неприпустимості у подальшому соціальної чи іншого роду дискримінації таких медичних працівників у порівнянні з іншими, які практикують операції зі здійснення абортів, запровадити правові механізми їх убезпечення від таких соціальних утисків, як проблеми при працевлаштуванні, невмотивоване звільнення, зменшення заробітної плати, спонукання до скасування своєї відмови тощо.

Водночас буде не зайвим визначення на законодавчому рівні й обмежень щодо можливості оскарження добросовісної відмови лікаря чи іншого медичного працівника від здійснення абортів, оскільки така відмова виступатиме актом свободи совісті та вибору такого медичного працівника як людини і громадянина.

Слід враховувати й наявність певної кримінальної відповідальності медичного працівника за ненадання допомоги хворому (стаття 139 КК України) та за неналежне виконання професійних обов'язків (стаття 140 КК України). При цьому у Кримінальному кодексі відсутні норми, що передбачають можливість звільнення медичного працівника від відповідальності з огляду на скоєні ним відповідні правопорушення з міркувань совісті, світоглядні або релігійні переконання.

З іншого боку необхідно передбачити запобіжні механізми щодо зловживання медичним працівником своїм правом відмови від проведення абортів з міркувань совісті з метою попередження незаконного обмеження права жінки на проведення абортів, гарантоване їй законодавством. З цією метою потрібно чітко визначити, яким чином конкретний медичний працівник повинен довести законність такої відмови.

Що стосується створення правового механізму захисту прав пацієнтів у таких випадках, то, на наш погляд, він має полягати у зобов'язанні закладів охорони здоров'я усіх форм власності завчасно інформувати жінок, котрі звертаються до них з метою здійснення абортів, про наявність чи відсутність серед штату працівників осіб, які добросовісно відмовились від практики здійснення абортів, а також у створенні дієвого алгоритму організації надання жінці медичної допомоги належної якості іншим медичним працівником.

Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України у своєму висновку від 11 травня 2018 року висловлює низку зауважень до цього законопроекту, у тому числі вказує на деякі його техніко-юридичні недоліки і пропонує за результатами розгляду в першому читанні повернути його на доопрацювання.

Комітет Верховної Ради України з правої політики і правосуддя у своєму висновку від 4 квітня 2018 року зазначає, що поданий законопроект не суперечить положенням Конституції України.

Комітет Верховної Ради України з питань запобігання та протидії корупції у своєму висновку зазначає, що у проекті акта не виявлено корупціогенних факторів - проект акта відповідає вимогам антикорупційного законодавства (рішення Комітету від 6 грудня 2017 року, протокол № 115).

З огляду на викладене, Комітет Верховної Ради України з питань охорони здоров'я пропонує проект Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права лікаря на відмову від абортів через міркування совісті (реєстр. № 6747), поданий народними депутатами України Унгуряном П.Я., Лавриком М.І., Мірошніченком Ю.Р., Кіршем О.В., Медуницею О.В., Тимошенком Юр.В., Лапіним І.О., Головком М.Й., Осуховським О.І., Мосійчуком І.В., Білозір О.В., Корчинською О.А., Шипком А.Ф., Бригинцем О.М. та Споришем І.Д. за результатами розгляду у першому читанні повернути суб'єкту права законодавчої ініціативи на доопрацювання.

Проект відповідної Постанови Верховної Ради України додається.

Співдоповідачем із зазначеного питання при розгляді його на пленарному засіданні Верховної Ради України пропонується визначити Голову Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я, народного депутата України Богомолець О.В.

Додатки: на 4 арк.

Голова Комітету

О.В.Богомолець